

เที่ยววัดชมวัง เมืองพิษณุโลก

เที่ยวชมวัดวาอาราม และวังโบราณอันทรงคุณค่า
ผ่านตัวหนังสือที่มีชีวิตชีวา ซึ่งจะพาคุณย้อนกลับไปสู่อดีต
แห่งสยามอันเรืองรอง

หวน พิณรุพันธ์

สำนักพิมพ์ไพลิน

เที่ยววัดชมวัง เมืองพิษณุโลก

หวน พินธุพันธ์

เที่ยววัดชมวังเมืองพิษณุโลก

หวน พันธุพันธ์

สงวนลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2546 โดย สำนักพิมพ์สารคดี
ห้ามการลอกเลียนไม่ว่าส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้
นอกจากจะได้รับอนุญาต

พิมพ์ครั้งที่ 1 ตุลาคม 2546

บรรณาธิการต้นฉบับ หวน พันธุพันธ์
ออกแบบปก มหาชาติ ใหม่สมสุข
ศิลปกรรม โปรคอมกราฟฟิค
ราคา 110 บาท

จัดพิมพ์

สำนักพิมพ์สารคดี
834/3-4 ซอยลาดพร้าว 101
ถนนลาดพร้าว แขวงคลองจั่นเขต
บางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทร./แฟกซ์ 0-2731-2240

จัดจำหน่าย

บริษัท วาดซิลป์ จำกัด
WADSILP CO., LTD.
9/135 หมู่ 11 ซ.จรัญสนิทวงศ์ 13 ถ.จรัญสนิทวงศ์
แขวงบางแวก เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ 10160
โทร. 0-2865-7608 0-2865-7569
แฟกซ์ : 0-2410-6753

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

หวน พันธุพันธ์.

เที่ยววัดชมวังเมืองพิษณุโลก.--กรุงเทพฯ : สารคดี, 2546.

144 หน้า.

1. ไทย--ภูมิประเทศและการท่องเที่ยว. 2. วัด. I. ชื่อเรื่อง.

915.93

ISBN 974-91484-3-6

คำนำสำนักพิมพ์

แม้ว่าการเดินทางท่องเที่ยวจะมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งล่องเรือชมภูมิทัศน์อันสวยงาม โดยสารรถไฟไปเรื่อยๆ ไม่รีบร้อน หรือ แม้แต่การเดินเท้าเพื่อเรียกเหงื่อ แต่ยังมีการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่แสนประหยัด สะดวก ทำให้นักท่องเที่ยวจดจ่อ สงบนิ่ง และได้ใช้จินตนาการตามไปด้วย นั่นก็คือการท่องเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ ผ่านตัวหนังสือที่เรียงร้อยอย่างสนุกสนาน ให้ความรู้ และสัมผัสได้ถึงความรู้สึกนึกคิดต่างๆ ที่ผู้เขียนหรือไกด์พาทัวร์บรรยายจากความรู้สึกที่แท้จริง

ยังสถานที่ท่องเที่ยว นั่นคือสถานที่เก่าๆ เช่น วัดหรือวังโบราณ นักท่องเที่ยวแห่งโลกหนังสือก็จะสัมผัสได้ถึงความขลัง และมนต์เสน่ห์อันตราตรึงดังถูกสะกดไว้

ด้วยเพราะสถานที่เหล่านั้นผ่านกาลเวลามายาวนาน จึงมีเรื่องเล่าให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้ามากมาย โดยเฉพาะประวัติหรือภูมิหลังที่น่าสนใจ รวมทั้งเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวในอดีตได้เป็นอย่างดี

ลองหยิบหนังสือนำเที่ยวแหล่งโบราณเล่มนี้ แล้วค่อยๆ พลิกไปทีละหน้า แล้วดื่มด่ำกับวังโบราณ วัดวาอาราม หรือแม้แต่กำแพงอิฐเก่าๆ ที่ยังคงเปี่ยมไปด้วยลมหายใจ ที่พร้อมจะต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เห็นคุณค่าแห่งอดีตกาลเสมอ

ปรารภนาดี

บรรณาธิการ

คำปรารภ

ระหว่างปี พ.ศ. 2511-2521 ข้าพเจ้าเป็นอาจารย์สอนที่วิทยาลัยครูเทพสตรี ลพบุรี และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก ข้าพเจ้าได้ออกสำรวจค้นคว้าวิจัยศิลปะโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของจังหวัดลพบุรี อ่างทอง พิษณุโลก พิจิตร อุตรดิตถ์ และ สุโขทัย ข้าพเจ้าได้นำผลการสำรวจค้นคว้าวิจัยมาเขียนเป็นบทความและสารคดี แล้วส่งไปลงพิมพ์ในวารสาร นิตยสาร และหนังสือพิมพ์ต่างๆ เช่น วิทยาสาร ชาวกรุง พาที เอกลักษณะไทย สยามรัฐ และวัฒนธรรมไทย เป็นต้น นอกจากนี้ข้าพเจ้าได้เขียนหนังสืออีกหลายเล่ม ได้แก่ **ลพบุรีที่น่ารู้** **อ่างทองของเรา** **พิษณุโลกของเรา** **พิจิตรของเรา** **อุตรดิตถ์ของเรา** **เที่ยวชมโบราณวัตถุสถานในเมืองพิษณุโลก** **มรดกศิลปกรรมสยาม** และ **สุโขทัยเมืองเก่าของเรา** เป็นต้น

ล่าสุดระหว่างปี พ.ศ. 2542-2546 ข้าพเจ้าได้มีโอกาสออกสำรวจค้นคว้าวิจัยศิลปะโบราณคดีของจังหวัดนนทบุรีอีก และได้เขียนหนังสือออกมา 3 เล่ม คือ **ศิลปะโบราณคดีของเกาะเกร็ดและนนทบุรี** **ประวัติศาสตร์เมืองนนทบุรี** และ **เที่ยวคลองชมวัด**

จากหนังสือที่พิมพ์เล่มล่าสุดคือ “**เที่ยวคลองชมวัด**” ข้าพเจ้าได้ความคิดว่าน่าจะเขียนหนังสืออีกเล่มหนึ่งโดยตั้งชื่อให้คล้องจองกับ “**เที่ยวคลองชมวัด**” ว่า “**เที่ยววัดชมวังเมืองพิษณุโลก**” โดยจะพาเที่ยวชมวัดที่น่าสนใจ และ “พระราชวังจันทน์” หรือ “วังจันทน์” หรือ

“วังพระนเรศวร” จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าเคยสำรวจ
ค้นคว้าและเรียบเรียงมาก่อน ข้าพเจ้าได้นำมาปรับปรุงแก้ไขและเพิ่ม
เติมให้ทันสมัยให้เหมาะสมกับชื่อหนังสือ “เที่ยววัดชมวังเมืองพิษณุโลก”
ทั้งวัดและวังในจังหวัดพิษณุโลกนี้คนไทยทุกคนน่าจะไปเที่ยวชมและ
นำศึกษาอย่างยิ่ง เพื่อจะได้ช่วยกันอนุรักษ์ไว้ให้นานเท่านาน ส่วน
นักเรียน นิสิตนักศึกษา ก็จะได้ประโยชน์จากการใช้หนังสือเล่มนี้ เพื่อ
เป็นหนังสืออ่านประกอบในวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้อย่างดีอีกด้วย
สำหรับภาพประกอบ มีหลายภาพที่เป็นภาพเก่า เพื่อแสดงให้เห็น
เห็นว่าในอดีตวัดหรือโบราณสถานต่างๆ นั้น มีสภาพเป็นเช่นไร

หวน พันธุพันธ์

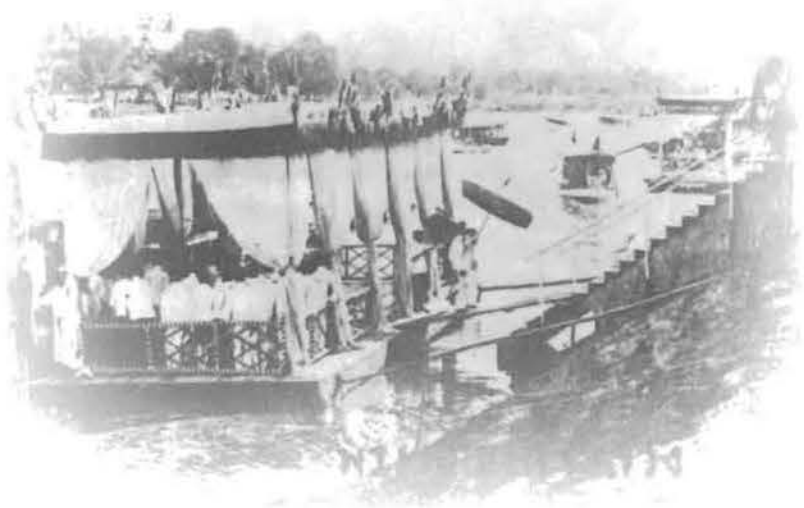
สารบัญ

นำเรื่อง	
เริ่มเที่ยววัดชมวังเมืองพิษณุโลก -----	10
วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร -----	20
พระพุทธชินราช -----	24
พระราชวังจันทน์ หรือวังจันทน์ หรือวังพระนเรศวร -----	48
พระรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช -----	58
กำแพงเมือง คูเมือง ป้อม -----	64
วัดวิหารทอง วัดศรีสุคติ วัดหลังศาล -----	76
วัดนางพญา วัดราชบูรณะ -----	85
เนินดินที่อแซห่วนก็ขอดูตัวเจ้าพระยาจักรี -----	99
วัดจุฬามณี -----	103
วัดอรุณญิก วัดเจติยยอดทอง -----	115
วัดท่ามะปรางค์ วัดโพธิญาณ -----	123
ซากอดีตที่ไม่เหลือของโบราณสถานบางแห่งในเมืองพิษณุโลก ---	128
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี -----	137

เที่ยววัดชมวัง
เมืองพิษณุโลก

นำเรื่อง
เริ่มเที่ยววัดชมเมือง
พิษณุโลก

พิษณุโลกอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครทางรถยนต์ 337 กิโลเมตร การเดินทางทางรถยนต์ไปได้ 2 ทาง คือใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ถึงวังน้อย แล้วแยกเข้าทางหลวงหมายเลข 32 (สายเอเชีย) ผ่านอยุธยา อ่างทอง ชัยนาท เข้านครสวรรค์แล้วใช้เส้นทางหมายเลข 117 ตรงสู่พิษณุโลก ระยะทาง 337 กิโลเมตร นับว่าเป็นเส้นทางที่สะดวกและใกล้ที่สุด ส่วนอีกเส้นทางหนึ่งคือ จากสิงห์บุรีใช้เส้นทางอินทร์บุรี-ตากฟ้า (ทางหลวงหมายเลข 11) จนถึงทางหลวงหมายเลข 12 (พิษณุโลก-หล่มสัก) ที่เขตอำเภอวังทอง เลี้ยวซ้ายไปอีก 17 กิโลเมตรก็ถึงพิษณุโลก ระยะทาง 450 กิโลเมตร ซึ่งอ้อมกว่าเส้นทางแรก

สำหรับทางรถไฟมีทั้งรถด่วน รถด่วนพิเศษ (สปรินเตอร์) และรถธรรมดา มีเดินทุกวัน ส่วนทางเครื่องบิน บริษัทการบินไทย จำกัด มีเที่ยวบินระหว่างกรุงเทพฯ และพิษณุโลกทุกวัน ใช้เวลาเดินทางเพียง 50 นาทีเท่านั้น

พิษณุโลกเป็นเมืองเก่าอาจจะสร้างขึ้นเป็นเมืองครั้งแรกในสมัย
ลพบุรีราว พ.ศ. 1500-1700 ก็เป็นไปได้ เพราะมีหลักฐานพระปรางค์
สมัยลพบุรีที่วัดจุฬามณี ต่อมาเชื่อกันว่าในสมัยสุโขทัยพระมหาธรรม
ราชาที่ 1 (พระเจ้าลิไท) ได้สร้างเมืองทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน
ในชื่อว่า “นครสรลงสองแคว” เนื่องจากมีชื่อเมืองนี้ในศิลาจารึก
สุโขทัย หลักที่ 2 (จารึกวัดศรีชุม) และในสมัยนี้ได้มีการหล่อ
พระพุทธชินราชด้วย เนื่องจากในพงศาวดารเหนือได้กล่าวถึงการหล่อ
พระพุทธชินราชในสมัยพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก ซึ่งสันนิษฐานกันว่า
พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกก็คือพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระเจ้าลิไท)

ต่อมาในสมัยอยุธยา พระบรมไตรโลกนาถได้เสด็จมาครอง
เมืองพิษณุโลกเมื่อครั้งยังทรงเป็นพระราเมศวร ในฐานะที่เมือง
พิษณุโลกเป็นเมืองลูกหลวงของอยุธยา ต่อมาเมื่อพระองค์ได้เสวย
ราชย์ที่อยุธยาแล้ว ได้เสด็จกลับมาประทับที่พิษณุโลกอีกครั้งระหว่าง
พ.ศ. 2006-2031 เพื่ออำนวยการศึกกับเมืองเชียงใหม่ ทำให้เมือง
พิษณุโลกมีฐานะกลายเป็นเมืองหลวงของไทย และคงเปลี่ยนชื่อเมือง
เป็นเมืองพิษณุโลกในช่วงนี้ก็ว่าได้

ต่อมาเมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิขึ้นครองราชย์ได้โปรดให้
พระมหาธรรมราชาซึ่งเป็นเชื้อวงศ์สุโขทัย-พิษณุโลกเสด็จขึ้นครองหัว
เมืองฝ่ายเหนือดั้งเดิมอยู่ที่เมืองพิษณุโลก พร้อมทั้งพระราชทานพระ
วิสุทธิกษัตริ (ราชธิดาที่ประสูติแต่พระมหาสีคือสมเด็จพระสุริโยทัย)
เป็นพระชายาสมเด็จพระมหาธรรมราชาเมื่อ พ.ศ. 2091 เมื่อเป็นเช่น
นั้นสมเด็จพระนเรศวรฯ กับสมเด็จพระเอกาทศรถก็ถือประสูติที่
เมืองพิษณุโลกนี้อย่างแน่นอน และเมื่อสมเด็จพระนเรศวรฯ พ้นจาก

สภาพตัวประกันกับพระเจ้ากรุงหงสาวดีแล้ว สมเด็จพระมหาธรรมราชาจึงโปรดให้สมเด็จพระนเรศวรฯ ที่มีพระชันษาเพียง 16 พรรษา เสด็จขึ้นไปครองเมืองพิษณุโลก

ระหว่าง พ.ศ. 2199-2231 สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้เสด็จมาประทับที่เมืองพิษณุโลก ในเวลาทำสงครามกับเชียงใหม่ 2 ครั้ง

เมื่อปี พ.ศ. 2310 พม่ายกกองทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาได้ แต่เมืองพิษณุโลกมิได้เสียแก่พม่า เจ้าพระยาพิษณุโลกได้ตั้งตัวเป็นอิสระก๊กหนึ่ง และถูกเจ้าพระฝางเข้าตีเมืองพิษณุโลกในปี พ.ศ. 2311 เจ้าพระฝางตั้งล้อมอยู่ถึง 7 เดือน ไม่สามารถเอาชนะได้ต้องถอยทัพกลับไป

ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี ปี พ.ศ. 2313 พระเจ้ากรุงธนบุรีสามารถตีเมืองพิษณุโลกได้ จนถึงปี พ.ศ. 2318 พม่าได้ยกทัพมาตีเมืองไทยอีก คราวนี้อะหมั่นก็แม่ทัพพม่าทำสงครามตามแบบอย่างครั้งพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง ยกกองทัพเข้ามาทางเมืองตาก หมายถึงตีหัวเมืองเหนือตัดกำลังเสียก่อนแล้วจึงจะลงมาตีกรุงธนบุรี ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เที่ยงดำรงพระยศเป็นเจ้าพระยาจักรี ยกกองทัพขึ้นไปตั้งอยู่ที่เมืองเชียงใหม่กับเจ้าพระยาสุรสีห์ เปรียมจะไปตีเอาเมืองเชียงแสนจากพม่า ครั้นทราบว่ามีกองทัพยกเข้ามาทางด่านเมืองตาก เจ้าพระยาทั้งสองก็รีบล่าทัพกลับลงมาตั้งอยู่ ณ เมืองพิษณุโลก คอยกองทัพกรุงธนบุรีที่จะขึ้นไปสมทบพุ่งเข้าศึกด้วย ในสมัยนั้นหัวเมืองเหนือเพิ่งเป็นปกติ ไพร่บ้านพลเมืองยังน้อยไม่มีกำลังพอจะบุกรุกกองทัพใหญ่ของข้าศึกได้ อชะ-

หุ่่นก็ได้ที กียกกองทัพใหญ่ตรงไปตีเมืองพิษณุโลกนับเป็นครั้งที่ 8 ที่เมืองพิษณุโลกถูกตีจากข้าศึก และเป็นครั้งสุดท้ายที่ปรากฏในพงศาวดารว่าข้าศึกตีเมืองพิษณุโลก อะแซหุ่่นก็หมายจะตีเมืองให้ได้ก่อนกองทัพกรุงธนบุรีขึ้นไปช่วย แต่เจ้าพระยาทั้งสองต่อสู้ป้องกันเมืองเป็นสามารภ พม่าพยายามอย่างไรก็ไม่ได้เมือง จนอแซหุ่่นก็ออกปากชมฝีมือ และขอดูตัวเจ้าพระยาจักรี แล้วให้ตั้งล้อมเมืองไว้ด้วยเหินว่าพม่ามีกำลังมากกว่า หมายจะให้เจ้าพระยาทั้งสองต้องยอมแพ้ เมื่อถึงเวลาอดอยากสิ้นเปลืองเสบียงอาหาร พม่าคอยตีตักกองทัพพระเจ้ากรุงธนบุรีที่ยกขึ้นไปช่วยมิให้ส่งเสบียงอาหารเข้าไปได้ เมืองพิษณุโลกถูกข้าศึกล้อมอยู่ 4 เดือน จนจะสิ้นอาหารที่ในเมือง แต่เจ้าพระยาทั้งสองไม่ยอมแพ้ ให้รวบรวมบรรดาคนนครจรั้ทั้งชายหญิงเข้าสมทบกองทหาร แล้วยกไปปล้นค่ายข้าศึกซึ่งตั้งล้อมเมืองทางด้านตะวันออก ตีหักออกไปจากที่ล้อมได้ ไปตั้งอยู่ ณ เมืองเพชรบูรณ์ อแซหุ่่นก็จึงได้เมืองพิษณุโลก แต่พอได้เมืองก็ได้รับท้องตรามาแต่เมืองพม่า ว่าเปลี่ยนรัชกาลใหม่ เกิดวุ่นวายในบ้านเมือง อแซหุ่่นก็ต้องเลิกทัพกลับไป เมื่อพม่าจะเลิกทัพกลับไปครั้งนั้นให้เผาเมืองพิษณุโลกเสีย ในพงศาวดารว่าไฟไหม้หมดทั้งเมือง เว้นแต่ที่บริเวณวัดพระศรีรัตนมหาธาตุแห่งเดียวที่ไฟมิได้ไหม้ เมืองพิษณุโลกและหัวเมืองมณฑลฝ่ายเหนือยับเยินในครั้งศึกอแซหุ่่นก็เกือบจะร้างหมดทุกเมือง

พอมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก นี้พระองค์ยังมีทันที่จะทำนุบำรุงหัวเมืองเหนือรวมทั้งเมืองพิษณุโลก ซึ่งถูกพม่าเผาและทำลายจนเกือบจะร้างให้กลับ